

Kuggen som hoppat ur maskinen

Isobel Hadley-Kamptz har mött den rysk-franske författaren Andrei Makine.

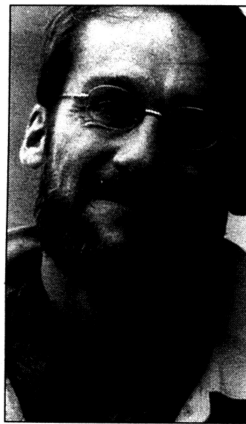

Foto: LOUIS MONIER

Där människan häskar. När det inte längre går att öka den yttre världen, måste författaren söka sig inåt, säger Andrei Makine, aktuell i Sverige med *Det franska testamentet*.

att någon gick in i ett rum och kröp över det från hörn till hörn. Dessa dubbla mallar anser han get ett större tankeutrymme.

Däremot är det ingen förutsättning för att skriva bra. Man kan lika gärna, säger Makine, leva hela sitt liv i en svensk by och aldrig lämna den annat än för skogs promenader eller en bättur på sjön och ändå skriva fantastisk litteratur.

Andrei Makine har kritiserats för att se litteraturen som en fredad enklav, höjd över ideologi och samhällsklimat. Jag frågar honom om det är hans uppfattning.

"Litteraturen är den enda sanna världen", säger han. "Livet i samhället är bara kemiska reaktioner och absurditet. Titta på bron här (Centralbron), alla bilar som susar förbi med människor som åker här varje dag, till jobbet och till datorn och sedan hem till TV:n. Människan har blivit en liten kugg i en stor samhällsmaskin, där hon inte kan protestera. De flesta vill nog inte ens ta sig ur den. Då tror jag att det enda man kan göra är att skriva. Det är åtminstone det enda jag kan göra."

Motståndet växer

Men visst är mycket litteratur ideologisk, framhärdat jag. Makine håller med. Många författare gör sig till kuggar i samhällsmaskineriet och blir politiskt korrekta. En del har alltid varit sådana, andra har försökt stå emot. Han tror att det sistnämnda kommer att bli vanligare. Tidigare har man alltid kunnat vidga den faktiska världen, öka ytan. Den möjligheten finns inte längre, världen är slut. Alltså måste man vidga den inre världen. Då är litteraturens uppgift att visa den rätta tiden, att vara den mätpunkt varifrån man kan se absurditeten. Litteraturen kan ge en bild av ett samhälle där människan kan vara människa.

Jag frågar honom om Sovjetunionen, om han delade dess värderingar. "Det sovjetiska systemet var absolut", konstaterar han, "och från det att jag var helt liten tror jag att

jag accepterade dess sanningar. Jag trodde på vad man lärde oss i skolan: att alla människor skall ha något att äta, att tänka på andra, att älska sitt fosterland. Dessa enkla saker föreföll rimliga för mig då. Det gör de fortfarande. Vad man lärde oss då, var att detta var specifikt ryska värden, som föraktades i övriga världen."

När jag vill att han skall tala om sina eventuella problem med KGB slår han däremot ifrån sig. "Det är en ny roman", säger han och skrattar. "Jag kan inte avslöja för er på ett par minuter vad jag skulle kunna skriva en hel bok om. Men jag var aldrig kommunist, så mycket kan jag säga."

Det nya Ryssland förstår han inte, det har förändrats drastiskt. Han ser med skräckblandad fascination hur gamla vänner, poeter och författare, har blivit affärsmän med en levnadsstandard som är otänkbar även i väst. Han skulle själv aldrig ha klarat av förändringen, tror han, men det kommer att gå över. Just nu berusar sig Ryssland på materialism men man kommer så småningom att uppvärdera intellektualism och spiritualitet igen.

Vi lever i en totalitär tid, när det som sägs på TV för 10 miljoner människor en vecka senare upprepas av 5 miljoner människor.

Vi talar om fransk kultur, om Proust, som Makine påstår sig hysa en intensiv platonisk kärlek till, och kommer utvecklingen in på postmodernismen. Han tror att den till största delen är ett mediafenomen och fortsätter: "Vi lever i en totalitär tid, när det som sägs på TV för 10 miljoner människor en vecka senare upprepas av 5 miljoner människor. Då kan man sprida vilka dumheter som helst. Det finns ingen anledning att bli rädd för dessa modeströmningar eller fästa alltför stor vikt vid dem. De kommer att ebbas ut och kvar finns då bara god eller dålig konst, god eller dålig litteratur. Vi känner oss alltför ofta martyriserade av de dumheter som får tillfället för moderna och det borde vi inte göra."

Varför har *Det franska testamentet* vunnit så många människors hjärtan? "Det faktum att de är rädda för att dö", svarar han. "Allt annat i romanen såväl som i livet är ytligt. Historierna om det franska och det ryska är dekor, såsom alla dumheter vi hittar på i våra liv för att undvika det som verkligen är viktigt. Aljosja bär på en fruktansvärd insikt om att de han älskar måste dö. Liksom alla vi andra vägrar han att inse möjligheten av att någon han älskar kan tas ifrån honom, upphöra att vara. Och någonstans i romanen ser han också den plats där den älskade kan vara odödlig. Allt annat är sådant som författare lägger till för att det skall bli en roman och inte bara ett par sidor osammanhängande text."

ISOBEL HADLEY-KAMPTZ

Krönika

Åttor tycker om att leka med katter och barn är sig läsa utan att öppna en bok. Göran Hägg upphör aldrig att förvånas över tilltron till naturen.

Den svenska Tao

Gud är död, sägs det. I varje fall den gammaldags guden om stälde allt till rätta i vars och ens liv, eller åtminstone fleråt. Det är längesen ens Svenska kyrkan vågade lova något estämt i den vägen.

Men i Sverige håller vi oss sen ganska länge istället med en annan gud. Naturen.

Och en tillhörande lag. Det naturliga. Vad är judiska kostföreskrifter och katolska botövningar mot vi vad svenskar frivilligt nderkastar oss efter påbud av fiberprofeter eller samlivscerperter? Allt eftersom det är så naturligt.

I Naturen råder frid och lycka.

Vägen dit, svenskens Tao, är total anpassning till naturliga impulser. Men experterna måste berätta för oss vad som är naturliga impulser. Via civilisationens syndafall har vi förlorat en direktkunskap som svampar, spindlar, småfåglar, vargar, ur, naturfolk och ibland även kvinnor besitter.

Det finns olika riktningar inom läran. Den socialbiologiska, gervarianten, anser att den grymhet och otrogghet som råder i naturen bör tas till förebild. Den starkaste överlever automa-kt. Därför behöver han (det är alltid en han) och hans företag ydd av samhället för att göra det. Alla samlag mellan

leoparder är våldtäkt, hur kan vi då förbjuda våldtäkt i ett välordnat samhälle?

Den andra är den ekofysiska, miljöpartivarianten, som bara ser skönhet och harmoni ute i markerna. I grunden är den förvånande lik den socialbiologiska. Sker något fullt därute i spenaten, så är det i själva verket vackert. Rättan och katten gillar egentligen att leka så där,

da två. Tidigare existerade också en utpräglad vänstervariant m förklarade att kollektiva lösningar i själva verket var natura- m. På skolområdet finns en specialvariant som bekämpar lur och läsning och tar fasta på naturliga inlärningsmetoder, r kunskapen kommer lika naturligt som den gör till schimnser eller sjögurkor.

Det finns två problem med Naturen som gud. Varför då alls y sig? Om naturen ändå styr spelar det ju ingen roll vad vi r. Om vi beter oss onaturligt, är ju även det ett utslag av vår tur. Vad är det egentligen som gör tassar mer naturliga än nder och händer mer naturliga än grävsopor?

Dessutom är stämmer det inte att vi blir lyckliga av att vara turliga. Naturen har inget som helst intresse av att du ska ra lycklig. Den premierar fortplantning. Plågsamt stegrad cdrift och neurotisk maktlystnad är bra att ha i naturen. AS-gräl är antagligen naturens metod att få mannen att under efruktbara perioder rusa ut ur grottan och befrukta andra. eger gillar inte mjuka killar. De kan varken slå ihjäl fiender er mammutar. Sociobiologen säger att det är bra att det är så. osafen att det inte är så. Båda har rimligen fel.

Naturen är ett ställe där spindlar kåkar upp varandra. mhället är till för att skydda oss mot naturen. Även vår egen ur. Monogami är rätt trevligt och praktiskt, även om man får ba på saken. Förbudet mot mord och misshandel likaså. t är naturligt att bidragsfuska och bajsa på gatan, men bra att ninstone andra hindras från att göra det. Alla betenden är i kligheten naturliga. Men de vi ska vara rädda om är precis man vanligen vill bekämpa som aturliga.

26 franska tempus

Hur har Makines ställning mellan kulturerna påverkat honom som författare? Han talar om språket som formare av verkligheten. Tidsbegreppet är ett exempel. Franskan har 26 olika tempus och enbart med verbets form går det att uttrycka 26 olika tidsperspektiv. Ryskan har bara tre och på ryska är det i själva verket oviktigt när något sker. Allt är mer eller mindre ett enda nufflöde. Däremot är det viktigt hur något sker. På ryska kan man med ett enda verb säga

Stå på sig, kandidat Matti

En forskare vid Umeå universitet har låtit en nynazist redogöra för sina idéer på Umeå universitet. Hon har avstångts från att undervisa.

Mediavinkel

"En student som inte vill framträda med namn av rädsla för repressalier" förklarar för DN:s Kaa Enberg (10/12) att nynazisten sagt att den vita rasen är bäst, men att svarta är bra på annat, som att springa. Idéhistorikern Stephen Fruitman uttalar att nynazister inte får "tala fritt inför ungdomar som inte har kompetens att ställa relevanta frågor. Det krävs det forskare och historiker till". Blomman av landets ungdom, vår spjutspets mot framtiden, klarar tydligen inte av att klä av en simpel nynazist. De behöver en auktoriserad dadda.

Och studenterna själva tyckte det var hemskt att nynazisten fick stå oemotsagd. Det skandalösa är att de inte öppnade truten.

KLAS HELMUT FASAN